

І.П.Соловей, О.В.Врублевська та ін. Національний лісотехнічний університет України. - Л.: Піраміда, 2008 – 611 с.
3. Питуляк М.Р. Особливості функціональної та вікової структури лісів Тернопільської області / М.Р.Питуляк, М.В.Питуляк // Наукові записки ТНПУ. Серія: географія. – Тернопіль: СМП «Тайп». - № 2 (Випуск 41). - 2016. – С. 223-228

Бас Р. М. магістрант мНЗ-1 групи
географічного факультету
Питуляк М. Р. к. г. н., доцент
кафедри географії і методики її навчання

ОСОБЛИВОСТІ ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ І ПРИРОДНО-РЕСУРСНИЙ ПОТЕНЦІАЛ ТЕРНОПІЛЬСЬКОГО ПРИДНІСТЕР'Я

Господарська діяльність на тій чи іншій території відзначається як природними так і соціально-економічними чинниками. Природні умови і ресурси є важливою складовою процесу природокористування і формують природно-ресурсний потенціал (ПРП) території.

Метою дослідження є аналіз структури природно-ресурсного потенціалу і основних видів природокористування Тернопільського Придністер'я.

Під економіко-географічною сутністю ПРП території (акваторії) Руденко В.П. (2010 р.) пропонує розуміти сукупну продуктивність її природних ресурсів як засобів виробництва і предметів споживання, яка виражається у їх суспільній споживній вартості. У такому розумінні ПРП території (акваторії) посідає цілком визначене місце в системі «суспільство – природа». Сфера взаємодії природних і суспільних продуктивних сил охоплює не лише безпосередньо експлуатовані, але й усі розвідані природні ресурси, що становлять ПРП території, оскільки безпосередня або непряма зміна їхнього природного стану зачіпає перспективні інтереси народного господарства країни. Важливо також підкреслити, що ПРП є сполучною ланкою між природними продуктивними силами і суспільним способом виробництва, місцем зіткнення природних умов (потенціальних природних ресурсів) з виробничими відносинами. Саме в цій контактній смузі здійснюються найбільш тісні й динамічні взаємозв'язки процесу природокористування.

Найважливішими характеристиками ПРП території як системи є: 1) найтісніший координаційний і субординаційний взаємозв'язок його окремих компонентів – зміна одного з них неминуче відбивається на функціонуванні інших і навпаки; 2) особлива єдність компонентів ПРП у взаємозв'язку «людина – суспільство – виробництво»; 3) просторово-часова підпорядкованість складових потенціалу природних ресурсів. Ці характеристики дають змогу уявити структурну організацію ПРП як системоутворюючі відносини природних ресурсів,

або (в широкому розумінні) як усю сукупність їхніх пізнаних відносин. Особливості зв'язків виявляються через:

- компонентну структуру ПРП території (акваторії), що характеризує внутривидові та міжвидові співвідношення природних ресурсів;

- функціональну структуру, яка відображає рангування природних ресурсів за їх комплексуючою здатністю та участю в територіальному поділі праці;

- територіальну структуру ПРП, що є мірою внутрірайонного розміщення основних форм територіальної організації комплексів природних ресурсів;

- організаційну структуру, яка розкриває природні ресурси як з точки зору самоорганізації, самовідтворення, так і в плані їх економічної експлуатації, охорони та відтворення [3].

Фундаментом природокористування території (акваторії) є її природні ресурси, сукупна продуктивність яких відображається в їхньому потенціалі. ПРП території лежить в основі розвитку людського суспільства, його зв'язків з природою. Тому здається цілком обгрунтованим погляд М.Ф. Реймерса на природокористування як на взаємовідносини продуктивних сил суспільства з «природним потенціалом його існування» [2].

Оснoву ПРП Тернопільського Придністер'я складає (В.Руденком) потенціал земельних ресурсів (75% - у Заліщицькому, 84,4% - у Борщівському) районах. Значним є потенціал водних (10,3..12,7%), лісових (1,7..6,1%), рекреаційних (4,4..6,5%) ресурсів. Мінімальною є частка мінеральних ресурсів (0,1..0,7%) у структурі природно-ресурсного потенціалу.

У ПРП Тернопільської області, а також і Придністер'я найвищий потенціал земельних ресурсів - 90,9%. Вартість земельних ресурсів сільськогосподарського призначення становить 4841,8 млн. грн.. Максимальний потенціал земельних ресурсів у Борщівському районі - 1601,3 млн. грн..

У внутрішньовидовій структурі земельних ресурсів домінують орні землі - 81,7%. Значно меншу частку у структурі сільськогосподарських угідь займають сіножаті (0,9%) і пасовища (15,5%).

Водні ресурси Тернопільського Придністер'я складаються з місцевого стоку, який формується в річковій мережі на даній території та стоку, що надходить з прилеглих територій по Дністру і його притоках. Частка використаних прісних вод в регіоні становить 4,3% від загального обсягу прісних вод в області.

На потреби різних галузей господарства Тернопільського Придністер'я використано 1,6 млн. м³ води, в комунальному господарстві - 1,3 млн. м³ і на сільськогосподарські потреби - 0,2 млн. м³. Основними споживачами води є підприємства комунально-побутової сфери, рибного господарства.

Райони Тернопільського Придністер'я відносяться до третьої групи з обмежено-сприятливими умовами використання водних ресурсів, і четвертої – з малосприятливими умовами використання водних ресурсів [4].

Серед мінеральних ресурсів домінують родовища гіпсу, суглинків і глини, піску, гравію і гальки, будівельного каменю, мінеральні води. Загалом розвідано і обстежено понад 50 родовищ корисних копалин. Розробку і переробку мінеральних ресурсів здійснюють 36 суб'єктів господарювання. Більшість кар'єрів – не діючі.

Найбільше родовищ будівельного каменю і піску є у Борщівському, Буцацькому районах. Великі родовища вапняку розташовані в околицях смт. Скала-Подільська та на південний захід с. Дзвенигород.

Лісові ресурси у структурі природно-ресурсного потенціалу займають одне із провідних місць і визначають напрям господарювання.

Лісові ресурси представлені лісами, які виконують природоохоронні, рекреаційно-оздоровчі, ґрунтозахисні, водоохоронні, санітарно-гігієнічні та інші функції. Проблемаю щодо використання лісових ресурсів є їх вікова структура. У віковій структурі лісів переважають молодняки – 45.52%. У складі порід лісів Придністер'я переважають твердолистяні (дуб, граб, бук) – понад 70%. Незначну частку займають хвойні (сосна, ялина, модрина) – понад 10%.

Вагоме місце у структурі ПРП займають рекреаційні ресурси, представлені сприятливими для відпочинку і оздоровлення геоморфологічними, кліматичними, водними, лісовими ресурсами та ландшафтами цієї території. Основою для санаторно-курортного лікування та відпочинку є мінеральні води, що поширені у Придністер'ї: мінеральні води типу «Нафтуся» - в долині річки Збруч, сірководневі мінеральні води таких родовищ – Скала-Подільське, Борщівське та інші.

Важливе значення для відпочиваючих і туристів мають поверхневі води річок, озер, штучних водойм, хоча не всі ріки можуть використовувати для купання, водного туризму, спорту через недостатні глибини. Але всі вони створюють сприятливий мікроклімат і неповторну красу прибережних ландшафтів. Заслужують також уваги такі гідрологічні об'єкти як водоспади: Червоногородський, каскад Русилівських і Сокілецьких водоспадів. На жаль часто водні об'єкти забрудненими і засміченими.

Отже, компонентну структуру ПРП Тернопільського Придністер'я складають земельні, водні, лісові, рекреаційні та інші види ресурсів. Найбільшою є частка земельних ресурсів.

Список використаних джерел:

1. *Природні умови та ресурси Тернопільщини / Наук. ред. М. Я. Сивий, Л. П. Царик. – Тернопіль: ТзОВ «Терно-граф», 2011.-512 с.*

2. Реймерс Н. Ф. Природопользование: словарь-справочник. / Н. Ф. Реймерс – Москва: Мысль, 1990. – 639 с.
3. Руденко В. П. Географія природно-ресурсного потенціалу України. - у 3 Ч.: підручник. / В. П. Руденко – Чернівці: Чернівецький ун-т., 2010. – 552с.
4. Чеболда І. Основні напрями оптимізації водокористування в Тернопільській області // Наукові записки ТДПУ ім. В. Гнатюка: Серія Географія. Вип. 2, 2002. – С. 213-217.

*Лось А. О., студент Г-41 групи
географічного факультету
Сивий М. Я., д.г.н., професор кафедри
географії та методики її навчання*

ГЕОСАЙТИ ПОДІЛЬСЬКОГО РЕГІОНУ: НАУКОВЕ, ПІЗНАВАЛЬНЕ ТА ПРАКТИЧНЕ ЗНАЧЕННЯ

У статті розглянуті методологічні основи використання геосайтів як об'єктів наукового туризму. Ефективним способом використання геосайтів є створення геопарків, які сприяють збереженню геологічної спадщини та розвитку геотуризму. Розглянуто загальні методичні прийоми щодо організації й проведення наукових геологічних екскурсій.

Ключові слова: геосайт, геологічна пам'ятка, геотуризм, геопарк, геологічна спадщина.

Постановка проблеми. Вперше термін «геосайт» був запропонований Асоціацією за збереження геологічної спадщини (ПроГЕО). З 1995 р. ПроГЕО разом з ЮНЕСКО та Міжнародним союзом геологічних наук працює над проектом «Геосайти». «Геосайтом назване геологічне чи геоморфологічне місцезнаходження, територія чи ландшафт визначеної цінності, що має важливе значення для розуміння геологічної історії країни, регіону, континенту або Землі в цілому» [9].

Геосайти найбільш виразно ілюструють геологічну будову земної кори та природні процеси, що протікають протягом всієї історії її розвитку. Вони мають особливу наукову та культурно-естетичну цінність, а також їхнє вивчення створює умови для спостереження екзогенних геологічних процесів. Найбільш ефективним способом вивчення геосайтів є створення геопарків, які сприяють розвитку геотуризму. Дана розробка може бути корисна для школярів, вихованців геологічних, географічних гуртків, усіх, хто цікавиться питаннями краєзнавства.

Аналіз публікацій. Першими, хто займався вивченням геології Поділля, були російські та польські вчені ще у ХІХ столітті. Серед українців, які вивчали геологію Подільського регіону, були С. Рудницький та П. Тутковський.

У повоєнні роки на території України проводилася інтенсивна цілеспрямована робота щодо виявлення унікальних геологічних